

Marcela DUCHOVIČOVÁ

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovenská Republika

Vzdelávanie učiteľov odborných technických predmetov v Slovenskej Republike

Úvod

Rozvoj techniky a technológií prináša so sebou požiadavku zmeny a zvýšenia nárokov na všeobecné technické vzdelávanie celej spoločnosti. Aby človek vedel v praktickom živote využívať výtobytky techniky, je potrebné si neustále osvojovať nové poznatky v danej oblasti. Súčasné postavenie a kvalita učiteľov ako hlavných aktérov principiálnej premeny vzdelávania nezodpovedá náročným požiadavkám vedomostnej spoločnosti deklarovanej Európskou úniou (ďalej len „EÚ“). Ak budú pokračovať negatívne trendy, ktoré ohrozujú pedagogickú profesiu, napr. znižovanie sociálneho statusu, deprofesionalizácia, únik kvalifikovaných učiteľov zo školstva a iné, môžu byť ohrozené funkcie školy a školské zariadenia ako mnohé z pilierov inštitucionálnej štruktúry spoločnosti.

Celoživotné vzdelávanie učiteľov

Celoživotné vzdelávanie v nových politicko-ekonomických podmienkach a v novom prostredí krajín EÚ, bolo v značnej miere živelné, podporované trhovým zákonom dopytu a ponuky. Celoživotné vzdelávanie je riešené v mnohých nadnárodných organizáciách a strategických dokumentoch, ktoré riešia problematiku vzdelávania v úzkej súvislosti s problematikou zamestnanosti. Odrazom toho bola aj príprava a samotná realizácia ideových a koncepčných dokumentov aj v Slovenskej republike. Medzi významné dokumenty celoživotného vzdelávania zaraďujeme Programové vyhlásenie vlády SR, Národný plán rozvoja ako aj Národný akčný plán zamestnanosti, ktorý rieši problematiku vzdelávania v úzkej súvislosti s problematikou zamestnanosti. Okrem iného, ukladá modernizovať a rozšíriť modulovaný systém ďalšieho vzdelávania občanov ako nástroja a rozvoja ekonomiky založenej na vedomostiach. Tento dokument tiež navrhuje opatrenia zamerané na riešenie spolufinancovania celoživotného vzdelávania, vytvorenia informačného systému o možnostiach vzdelávania a prehĺbenia spolupráce medzi jednotlivými subjektmi, zodpovednými za vzdelávanie.

Celoživotné vzdelávanie zdôrazňuje časovú stránku, ide o vzdelávanie sa počas celého života, či už nepretržite alebo periodicky. Ide o vzdelávanie sa vo všetkých oblastiach života a v ktoromkoľvek štádiu života. Súčasťou tohto systému je aj technické vzdelávanie.

Problematikou kvality vyučovacieho procesu a s tým súvisiace aspekty, sa zaoberali mnohí pedagógovia na vysokých školách v rámci riešenia projektov napr. Vargová [1999]; Vargová, Tomková [2002] a ďalší. Bolo zistené, že v minulosti najviac nedostatkov pretrvávalo v nedostatočnom personálnom obsadení kvalifikovaných učiteľov techniky zameraných predmetov na základných školách a nedostatkov, týkajúcich sa materiálneho zabezpečenia daných predmetov.

Problém nekvalifikovaných učiteľov Technickej výchovy sa riešil prostredníctvom vzdelávacích projektov. Jedným z nich bol projekt s názvom „Ďalšie odborné vzdelávanie učiteľov v odborných zručnostiach na zvýšenie ich kvalifikácie vyučovania predmetu Technická výchova na základných školách“ [Vargová, Žáčok, Školuda 2006].

Projekt spolufinancovala EÚ a v 2008 sa uskutočnilo prvé vzdelávanie formou týždňových kurzov. Bolo zistené, že predmet vyučujú síce učitelia s vysokoškolským vzdelaním, ale nie s prislúchajúcou kvalifikáciou. Cieľom projektu ďalšieho odborného vzdelávania učiteľov bolo, aby sa učitelia zdokonalili v zručnostiach pri práci s technickým materiálom so zameraním na drevo a kov. Aktéri projektu mali možnosť získať technickú gramotnosť:

- z oblasti vlastných materiálov, ich technológií a použitia;
- vytvoriť si predstavu o konštrukcii a použití nástrojov, pomôcok, meracích prístrojoch;
- získať prehľad z tvorby technickej dokumentácie a schopnosť aplikovať ju;
- poznať vzťah vedy a techniky a prakticky ho uplatňovať;
- získať praktické návyky pri práci s drevom a kovem;
- poznať základné predpisy bezpečnosti a ochrany zdravia na pracovisku, protipožiarne predpisy a hygienu práce.

Vzdelávací kurz rozvíjal i mimopoznávacie schopnosti, pozitívny vzťah k manuálnej činnosti a zmysel pre sebarealizáciu. Metodický materiál vypracovala Vargová, M. spolu s učiteľmi SOU vodohospodárskeho v Piešťanoch (Vargová, Žáčok, Školuda 2006). Absolventi kurzu získali certifikát, ktorý bol dokladom ich ďalšieho vzdelania.

Ďalším projektom bol projekt s názvom „Slovenský učiteľ kompetentný pre Európu“, ktorý riešil kolektív na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre. Jeho cieľom bolo overiť systém celoživotného vzdelávania pedagogických pracovníkov [Malá, Luprichová 2007]. Hlavným cieľom projektu bolo zvýšenie rozsahu a kvality celoživotného vzdelávania prostredníctvom podpory budovania systému celoživotného vzdelávania. Predkladané aktivity projektu spĺňali požiadavku stimulácie nových programov a ich financovanie, ktoré je prínosom pre rozvoj a realizáciu programov ďalšieho vzdelávania. Prostredníctvom predkladaných aktivít projektu zvýšili kvalifikáciu a konkurencieschopnosť slovenského učiteľa na slovenskom a európskom trhu.

Predkladaný projekt mal za cieľ vytvoriť a overiť koncepčne i organizačne systém celoživotného vzdelávania učiteľov, ktorý vychádza z najaktuálnejších strategických i legislatívnych dokumentov a bol zameraný na skvalitnenie a zaktualizovanie pripravenosti učiteľov pre kvalitné a odborné profesijné pôsobenie v zmenených podmienkach krajiny EÚ a vybavenie aktuálne požadovanými kompetenciami zameranými na žiaka, učebný proces a (seba) rozvoj učiteľa. Systém vzdelávania tvorili moduly zamerané obsahovo na okruhy jazykovej a informačno-technologickej prípravy, posilnenie pedagogických a psychologických kompetencií učiteľa a aktuálnych odborných informácií a metodických postupov – v kategórii prírodovedných, humanitných a sociálnych vied a výchov. Vytvorený modulárny systém vzdelávania bol kompaktný a pružný, umožnil učiteľom vyberať si z ponuky kurzov podľa vlastných potrieb.

Reformy uskutočňované v krajinách EÚ v posledných dvoch desaťročiach menia tradičné prístupy k profesii a reflektujú zmenu chápania vzdelávania. Kvalita učiteľov a podpora ich práce v rozvinutých demokraciách je jednou z priorit štátnej vzdelávacej politiky. V súčasnosti sa učitelia považujú za nositeľov vzdelanosti v zmysle odovzdávania kultúrnych hodnôt a kultivácie mladej generácie. Zvyšuje sa spoločenská požiadavka na učiteľov ako spoluaktérov realizácie stratégií podporujúcich udržateľný rozvoj, ekonomickú prosperitu a sociálnu spravodlivosť. Neustále sa zvyšujúce požiadavky na výkon učiteľov, aby boli inovátormi, manažermi, konzultantmi, prieskumníkmi i tvorivými zamestnancami, si vyžadujú nové profesijné kompetencie pri výkone ich dôležitého povolania.

Z uvedených teoretických východísk vyplýva, že celoživotné vzdelávanie ako integrálna súčasť profesionálnej dráhy učiteľa má viac významov. Je dôležitým faktorom zvyšovania kvality výkonu, udržiavania a zvyšovania spoločenského statusu profesie, implementácie nových poznatkov do prostredia aktuálnej spoločenskej praxe a umožňuje držať krok s dobou. Z osobného hľadiska je podstatným prvkom prevencie nežiaducich javov v morálno-psychickom stave, napr. rutina, syndróm únavy, neurotické príznaky až vyhorenie učiteľa.

Výsledky prieskumu vzdelávania učiteľov odborných technických predmetov

Cieľom nášho prieskumu bolo získať informácie o celej škále vzdelávacích aktivít učiteľov odborných technických predmetov v oblasti priamo i nepriamo súvisiacej s učiteľstvom.

Prieskumnú vzorku tvorili učitelia základných škôl technických odborných predmetov (informatika, technická výchova a technika) v okrese Nitra.

Ako nástroj prieskumu realizovaného v praxi bol zvolený dotazník, ktorý obsahoval 16 položiek.

Zistené skutočnosti môžeme zhrnúť nasledovne: Prieskumnú vzorku tvorili učitelia vo veku od 23–30 rokov v počte päť respondentov. Môžeme konštatovať, že sa jedná o mladých učiteľov. Sú medzi nimi aj dvaja absolventi 23 a 24 roční a traja 26, 27 a 29 roční. Pri tejto skupine je logické, že majú sami problém sa zaradiť

do pracovného procesu a prijať pracovné návyky za svoje, no práve oni by mali mať záujem o ďalšie vzdelávanie v budúcnosti. Je veľmi pravdepodobné, že absolvent alebo mladý učiteľ, iba pár rokov po ukončení vysokej školy, má ešte „čerstvo“ v pamäti štátne skúšky a s nimi spojený stres, čo taktiež môže vplývať na ich záujem o ďalšie štúdium. Tento pocit sa však praxou a vekom často mení.

Ďalšiu skupinu tvorili učitelia vo veku 31–35 rokov, v počte traja respondenti. Môžeme usudzovať, že táto skupina učiteľov patrí do kategórie učiteľov, ktorí majú za sebou prvých päť rokov praxe a teda ešte stále sa zoznamujú so všetkým, čo učiteľstvo predstavuje a zahŕňa. Potom skupina vo veku 36–40 rokov, kde boli dve osoby, ďalej skupina medzi 41–45 rokmi tu boli tri osoby. V tejto skupine učiteľov môže ich nezáujem prameniť napríklad z toho, že sú to osoby väčšinou produktívneho veku, a teda všetok svoj čas, ktorí im ostáva sa snažia venovať svojej rodine. Veková skupina 46 – 50 rokov nebola zastúpená žiadnou osobou, naopak skupina medzi 51–61 rokmi bola zastúpená siedmimi osobami, čo môže vyplývať z pred dôchodkového veku. Títo učitelia už nejavia záujem o ďalšie vzdelávacie aktivity podobného charakteru.

Dve osoby neuviedli žiadnu odpoveď v tejto položke, pričom sa jednalo o dve ženy vo veku 45 a 56 rokov. Túto skutočnosť sme sa rozhodli neanalyzovať.

Z uvedeného vyplýva, že výsledky nášho prieskumu, ktorý sme realizovali formou dotazníka nám potvrdil, že učitelia venujú cieľným vzdelávacím a rozvojovým aktivitám svojej osobnosti v inej ako profesijnej oblasti podstatne menej času, ako tým ktoré súvisia priamo s ich prácou a kvalifikáciou.

V položke č. 8 respondenti uviedli, že iného vzdelávania organizovaného školou sa okrem povinného vzdelávania vyplývajúceho z legislatívy zúčastňujú v minimálnej miere (menej ako 10%). Položka č. 10 priamo preukázala, že vzdelávacie aktivity súvisiace s výkonom pedagogickej praxe prevažujú nad aktivitami neprofesijného charakteru. Položka č. 12 bola priamo adresovaná na oblasť, v ktorej sa respondenti v súčasnosti vzdelávajú, kde sa nám jednoznačne podarilo preukázať prevahu vzdelávania profesijného charakteru.

To znamená, že vzdelávanie pedagógov v súčasnosti odráža potreby spoločnosti, a preto v ďalších oblastiach vzdelávania dominuje cudzí jazyk a práca s počítačom.

Táto tvrdenie bolo rovnako dokázané výsledkami zo spracovania viacerých položiek. Jednak položkou č. 6 o kontinuálnom vzdelávaní, kde dominovalo inovačné, aktualizčné a kvalifikačné vzdelávanie, položkou č. 10 o ďalšom vzdelávaní mimo kontinuálneho, kde najmä počítačové vedomosti a zručnosti mali vysoké skóre a položkou č. 16, pri ktorej najviac respondentov, ktorí špecifikovali slovne svoj záujem o ďalšie vzdelávanie uviedlo cudzí jazyk a informačné technológie.

Otázka č. 14, zameraná na oblasti, v ktorých by sa učitelia chceli ďalej vzdelávať, potvrdila obe naše tvrdenia, keďže najviac respondentov sa chce

vzdelávať v oblasti predmetu, ktorý učia, ako aj v oblasti cudzích jazykov a informačných technológií.

Výsledky, ktoré sme zhrnuli nepoukazujú na všetky aspekty ďalšieho vzdelávania učiteľov, pretože nám to neumožňuje rozsah príspevku.

Záver

Ako vyplýva z výsledkov, je dôležité, aby učitelia mali možnosť ďalej sa vzdelávať vo svojej profesii, metodike, didaktike a ďalších oblastiach, ktoré sú súčasťou ich každodennej činnosti, no zároveň by mali mať možnosť rozvíjať sa v oblastiach, ktoré zvyšujú ich spoločenský „kredit“ a hodnotu na trhu práce. V tejto oblasti v súčasnosti dominujú najmä jazykové a počítačové zručnosti. Vyplýva to však nielen z momentálneho súčasného trendu spoločnosti, ale aj z medzinárodných dohovorov EU a súčasného zákona č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch. Zaujímavou alternatívou sa zdajú byť práve projekty, ktoré tieto požiadavky stmelujú a učiteľom ponúkajú možnosti vzdelávať sa v cudzom jazyku, prípadne využívať moderné technológie pri vyučovaní.

Literatúra

- Duchovičová M. (2008), *Informačné vzdelávanie v technickom vzdelávaní* [In:] *Trendy ve vzdělávání: mezinárodní vědecko-odborná konference konaná 4. a 5. června 2008 v Olomouci*. Olomouc: Votobia. ISBN 978-80-7220-311-6, s. 287–290.
- Malá D., Lluprichová J. (2007), *Špecifiká pedagogických pracovníkov so záujmom o celoživotné vzdelávania ako cieľovej skupiny projektu „Slovenský učiteľ kompetentný pre Európu“* [In:] *Schola 2007*. Bratislava: STU. ISBN 978-80-8096-038-4.
- Tomková V. (2010), *Požiadavka komunikačných zručností pedagóga pri uplatňovaní IKT vo vzdelávaní* [In:] *Nové technológie ve výuce*. Brno: Masarykova univerzita, 1–4 s. ISBN 978-80-210-5333-5.
- Vargová M. (2010), *Technické vzdelávanie a trh práce*, Nitra: PF UKF, 114 s. ISBN 978-80-8094-829-0.
- Vargová M., Tomková V. (2002), *Pracovné vyučovanie v súvislosti s prácou s počítačom* [In:] *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*, Zborník I. vydanie, Nitra: PF UKF. 167–170 s. ISBN 80-8050-540-3.
- Vargová M., Žáček R., Školuda P. (2006), *Technická výchova na základných školách – práca s drevom a kovom.*, Piešťany: SOUV, 30 s.

Abstrakt

Príspevok vznikol ako výstup riešenia výskumnej úlohy KEGA č. 035UKF-4/2012 Program rozvoja priestorovej predstavivosti žiakov nižšieho sekundárneho vzdelávania. Príspevok sa zaoberá problematikou celoživotného vzdelávania učiteľov, ktorého cieľom je získanie základnej prípravy v oblasti

klíčových kompetencií a získavanie mäkkých zručností pre efektívnu sociálnu komunikáciu. Dôraz je kladený na vzdelávanie učiteľov vyučujúcich odborné technické predmety na základných školách.

Klíčové slová: celoživotné vzdelávanie, technická tvorivosť, technická zručnosť, kompetencie, učiteľ odborných technických premetov.

Teacher's education of technical subjects in Slovak republic

Abstract

The paper deals with the issues lifelong learning teachers, the main purpose is to obtain basic training in key skills and the acquisition of soft skills needed for effective social communication. Emphasis is placed on training teachers of vocational technical subjects in primary schools.

Key words: lifelong learning, technical creativity, technical skills, competence, teacher of technical subjects.

Kształcenie nauczycieli przedmiotów technicznych na Słowacji

Streszczenie

W artykule omówiono kwestie ustawicznego kształcenia nauczycieli. Głównym celem przedstawionego tu systemu kształcenia był rozwój kluczowych umiejętności tzw. „miękkich” niezbędnych do skutecznej komunikacji społecznej. Szczególny nacisk w treści artykułu położono na kształcenie kompetencji zawodowych nauczycieli zajęć technicznych w szkołach podstawowych.

Słowa kluczowe: kształcenie ustawiczne, twórczość techniczna, umiejętności techniczne, kompetencje, nauczyciel zajęć technicznych.